

ترجمہ

الْمُهَيْدُ
فِي عُلُومِ الْقُرْآنِ

جلد ہفتم
نقد و تحریک

پیرامون قرآن کریم

محمد ہادی معرفت

مترجمان

حسن حکیم باشی علی اکبر رستمی میرزا علیرزادہ حسن خرقانی

سرشناسه: معرفت، محمد هادی، ۱۳۰۹ - ۱۳۸۵ -

عنوان قرارداد: التمهید فی علوم القرآن / فارسی

عنوان و نام پدیدآورنده: ترجمه التمهید فی علوم القرآن / محمد هادی معرفت

مترجمان: حسن حکیم باشی، علی رستمی، میرزا علیزاده، حسن خرقانی

مشخصات نشر: قم: تمهید، ۱۳۹۲.

شابک: دوره: ۷- ۴۸- ۵۰۷۹- ۶۰۰- ۹۷۸ ج ۸: ۹- ۴۴- ۵۰۷۹- ۶۰۰- ۹۷۸

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

یادداشت: فهرست نویسی بر اساس جلد دوم، ۱۳۹۰

یادداشت: مترجم جلد سوم حسن خرقانی است.

یادداشت: مترجم جلد چهارم میرزا علیزاده و مجتبی خطاط است.

یادداشت: مترجم جلد ششم مجتبی خطاط و حامد معرفت است.

یادداشت: ج ۳ (چاپ اول: ۱۳۹۲) (فیبا)

یادداشت: ج ۴ و ۶ (چاپ اول: ۱۳۹۳) (فیبا)

موضوع: قرآن -- علوم قرآنی

شناسه افزوده: حکیم باشی، حسن - مترجم

شناسه افزوده: رستمی، علی - مترجم

شناسه افزوده: علیزاده، میرزا - مترجم

شناسه افزوده: خرقانی، حسن - مترجم

رده بندی کنگره: ۲۸۸.۴۱ ت ۸۰۴۱ م ۶۷ / ۵ / ۶۹ BP

رده بندی دیویی: ۲۸۷ / ۵

شماره کتابخانه ملی: ۱۳۸۰

مؤسسه فرهنگی «تمهید»

قم - همراه ۰۹۱۲۱۵۳۱۹۵۵

ترجمه التمهید فی علوم القرآن (ج ۷)

علامه آیت الله محمد هادی معرفت

مترجمان: دکتر حسن حکیم باشی (فصل اول و دوم) - دکتر علی اکبر رستمی (فصل سوم)

دکتر میرزا علیزاده (فصل چهارم) - دکتر حسن خرقانی (فصل پنجم)

ویراستار: مجتبی خطاط

چاپ اول (دوره ده جلدی): ۱۰۰۰ نسخه / آذر ۱۳۹۶

چاپ: گل وردی - قم

قیمت (دوره ده جلدی): ۱۹۵۰۰۰ تومان

همه حقوق محفوظ است.

مرکز پخش: قم، پاساژ قدس، انتشارات ذوی القربی، تلفن: ۳۷۷۴۴۶۶۳ (۰۲۵)، همراه: ۰۹۱۲۱۵۱۷۷۴۸

ISBN : ۹۷۸-۶۰۰-۵۰۷۹-۴۴-۹ (Vol.V)

ISBN : ۹۷۸-۶۰۰-۵۰۷۹-۴۸-۷ (Vol.SET)

فهرست مطالب

۱۵	 مقدمه
۱۹	 فصل اول: آیا قرآن جز وحی منبع دیگری دارد؟
۲۰	 وحی یگانه است یا قرآن
۲۵	 سرچشمه یکسان آیین‌های ابراهیمی
۲۷	 خاستگاه مشترک؛ میل به معنوی و هم‌روشی
۲۸	 قرآن، خود گواه و معیاری بودنش
۲۹	 قرآن در کتب پیشینیان (در القرآن)
۳۰	 نشانه‌ای دیگر بر حقانیت رسول پیغمبر
۳۲	 مقایسه‌ای گذرا میان قرآن و متون ابراهیمی
۳۲	 اوصاف جلال خداوند در قرآن
۳۳	 توصیف خداوند در تورات
۳۶	 خدای خشمگین در جست‌وجوی بنی آدم
۳۷	 انسان راز آفرینش
۳۸	 ویژگی‌های آفرینشی انسان
۴۲	 آفرینش همه برای تو و آفرینش تو برای خویش
۴۳	 پاسداشت کرامت پیامبران
۴۵	 ابراهیم هرگز دروغ نگفت
۴۷	 داستان طوفان در تورات
۴۸	 رویداد طوفان در قرآن
۵۰	 تورات و عبرت‌های ناگفته
۵۱	 گستردگی طوفان نوح
۵۲	 ابطال فرضیه جهان شمولی طوفان نوح

۵۳	طوفان پدیده‌ای طبیعی به خواست خدا
۵۶	نبود شواهد بر فراگیری طوفان
۵۷	بقایای زمین‌شناسی
۷۲	نوح(ع) پس از هبوط
۷۳	پدر ابراهیم، تارح یا آزر
۷۷	قربانی اسماعیل بود و نه اسحاق
۷۹	داستان لوط و دو دخترش بر اساس تورات
۸۱	ملائکاتی
۸۴	یعقوب و ربودن پیامبری از برادرش عیسو
۸۵	کشتی یهوب خدا
۸۶	خروج بنی اسرائیل و آبراه دریا
۸۸	داستان گوساله و سامری
۹۱	نقاط اختلاف قرآن و تورات بر بار گوساله سامری
۹۴	سخن سامری از نگاهی دیگر
۹۶	توصیف گوساله
۹۷	سامری
۹۹	قارون
۱۰۲	برافراشتن کوه بر فراز سر بنی اسرائیل
۱۰۷	داستان داوود و همسر اوریا
۱۰۹	قرآن و اناجیل
۱۱۰	مریم صدیق(ع)
۱۱۴	مریم خواهر هارون
۱۱۷	دختر عمران
۱۱۷	الوهیت مریم صدیق
۱۱۹	سخن گفتن با مردم در خردی و بزرگی
۱۲۲	بازگشت مریم با طفل تورس خود
۱۲۵	احتجاج عیسی با دانشمندان در آغاز عمر

۱۲۶	کهولت یعنی گذر از سی سالگی
۱۲۷	بشارت قدوم پیامبر اسلام (ص)
۱۳۰	داستان صلیب
۱۳۶	درگذشت عیسی (ع)
۱۴۵	فصل دوم: قرآن و فرهنگ زمانه
۱۴۶	آیا قرآن از فرهنگ و مانه تأثیر یافته است
۱۴۷	۱. مجازات در استعمال
۱۴۹	۲. فراگیری خطابه‌های قرآن
۱۵۰	۳. واقعیت نه انبیا کریم
۱۵۱	فرهنگی که قرآن با آن به مبارزه برخاست
۱۵۲	زن و منزلت او در قرآن
۱۵۳	مردان یک درجه برتر از زنان
۱۵۸	برتری پسر بر دختر
۱۶۱	سهم مرد و برابر زن
۱۶۳	تلاش‌هایی سست بنیاد
۱۶۶	دیة زن نصف دیة مرد
۱۷۰	زن در عرصه گواه شدن
۱۷۳	نکته‌ای ادبی در آیه
۱۷۴	زن در ساخت قضاوت
۱۷۶	حق حضانت فرزندان
۱۷۸	اختیار طلاق
۱۸۹	عیوب موجب فسخ در ازدواج
۱۹۱	تنبیه بدنی زن (واضربوهن)
۲۰۰	حجابه
۲۰۵	چند همسری
۲۱۰	همسران پیامبر

۲۱۹	الغای تدریجی برده‌داری
۲۳۳	خرافات دورافتاده جاهلی
۲۳۴	جن در تعبیر قرآن
۲۳۸	سخنی در باب جن‌زدگی
۲۴۰	چونان سرهای شیاطین
۲۴۵	توصیف‌هایی بر اساس مقیاس‌های همگانی
۲۴۵	حور المعین
۲۴۸	نکته
۲۴۹	درخت و جویبار
۲۵۰	روسفیدان و روسیاهان در رستاخیز
۲۵۴	سحر در قرآن
۲۵۷	انواع سحر
۲۷۵	ساحران فرعون
۲۷۷	جادوگران بابل
۲۷۹	نفاثات فی العقد
۲۸۳	اسرار شگفت عالم ارواح
۲۸۵	سخنی در باب چشم زخم
۲۸۶	چشم زخم در قرآن
۲۸۶	۱. سفارش یعقوب به فرزندان
۲۸۷	۲. آیه «وإن یکاد»
۲۸۹	۳. آیه «وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ»
۲۸۹	تأثیرگذاری چشم زخم
۲۹۴	قرآن و شعر جاهلی
۲۹۶	اقتباس
۲۹۷	قرآن و تعبیر زکیک
۲۹۸	«الَّتِي أَحْصَنَتْ فَرْجَهَا»
۲۹۹	خیانت همسران نوح و لوط

۳۰۱	فصل سوم: پندار اختلاف و تناقض در قرآن
۳۰۲	پندار اختلاف و تناقض در قرآن
۳۰۷	اعجاز در سلامت قرآن از اختلاف
۳۰۸	اسباب توهّم آفرین اختلاف
۳۱۲	آیات موهم تناقض
۳۱۲	«هَذَا بَيِّنٌ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَمَوْعِظَةٌ لِّلْمُتَّقِينَ»
۳۱۳	«وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ»
۳۱۶	«وَمَا جَعَلْنَا فِي الدُّنْيَا مَعْرُوفًا»
۳۱۷	«إِنَّ اللَّهَ لَا يَأْمُرُ بِآثِمَةٍ شَاءَ»
۳۱۹	هزار سال یا چهار هزار سال
۳۲۰	«خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ»
۳۲۲	«تَسْأَلُ بَعْضُهُمْ بَعْضًا»
۳۲۵	«لَا أَقْسِمُ بِهَذَا الْبَلَدِ»
۳۲۶	«وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَأَنْتَ فِيهِمْ»
۳۲۸	«وَالْوِزْنَ يَوْمَئِذٍ الْحَقُّ»
۳۳۱	عرصه‌های گوناگون قیامت
۳۳۳	خداوند، خود، برگیرنده جان‌ها
۳۳۴	پنهان نداشتن چیزی از خدا
۳۳۴	شکنجه مضاعف
۳۳۵	سخن از پس پرده
۳۳۶	دیدار یا چشم‌داشت
۳۳۷	فراموشی یا به دست فراموشی سپردن
۳۳۹	کسب تأیید و تذکیر
۳۴۱	کشتار بنی اسرائیل؛ پیش از بعثت موسی یا پس از آن
۳۴۳	ازلیت تدبیر امور هستی یا تقدیر در شب قدر
۳۴۴	زمان تقدیر امور و سازگاری آن با اختیار
۳۴۷	«إِنْ مِنْكُمْ إِلَّا وَارِدُهَا كَانَ عَلَىٰ رَبِّكَ حَتْمًا مَّقْضِيًّا»
۳۵۱	«فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ»

۳۵۲	«عَبَسَ وَ تَوَلَّى»
۳۵۷	پرسش و پاسخ‌هایی از ابن قتیبہ
۳۵۸	اختلاف قرائت و اختلاف در قرآن
۳۵۹	تفاوت قرآن با قراءات
۳۶۳	نمونه‌های دیگری از آیات موهم اختلاف و تناقض
۳۷۸	پاسخ‌های قطب الدین راوندی به برخی از شبهات
۳۸۹	فصل چهارم: قرآن و واقعیت‌های علمی و تاریخی و ادبی
۳۹۰	شبهه ناسانگاری با علم
۳۹۰	زوجیت در همه موجودات
۳۹۷	قلب، جایگاه بسیار
۳۹۹	لبخند سلیمان از گنبد و گوی مرغان
۴۰۰	آفرینش استخوان از گوشت
۴۰۲	و يعلم ما فی الأرحام
۴۰۴	تعقیب شیاطین
۴۱۲	هفت آسمان برین
۴۱۹	پاسخ به چند پرسش
۴۱۹	۱. کرات شناگر
۴۲۰	۲. راه‌های بالاسر
۴۲۲	۳. آسمان مشبک
۴۲۲	۴. هفت آسمان تو در تو
۴۲۴	۵. آسمان آکنده از برج
۴۲۵	۶. کوه‌هایی از ابر یخ‌زده
۴۲۹	۷. هفت زمین
۴۳۰	تقسیمات زمین
۴۳۰	احتمال‌های سه‌گانه
۴۳۱	زمین‌های بی‌شمار
۴۳۳	دیدگاه برگزیده درباره «مثلهن»

۴۳۵	۸. غروبگاه گل آلود
۴۳۷	اشتباه‌های تاریخی
۴۳۷	مسأله هامان
۴۴۲	آتش بر گل
۴۴۳	گذری بر تاریخچه صنعت آجرپزی
۴۴۵	خدای دست بسته
۴۵۱	فرزند خدا
۴۵۳	وزیر دارایی
۴۵۴	سالی پر باران
۴۵۶	نجات کالبد
۴۵۸	فرعون موسی
۴۵۸	میراث بنی اسرائیل
۴۶۰	اشتباه‌های ادبی
۴۶۱	ره نیافتن اشتباه نحوی در قرآن
۴۶۸	عشیره امت‌سان
۴۷۰	تنزیه گویان
۴۷۱	فرمان هستی
۴۷۳	بیگاری و بیداری
۴۷۵	طور سیناء
۴۷۶	«سَلَامٌ عَلٰی اِلْيَاسِین»
۴۷۹	نجوای محرمانه
۴۸۰	سه پاکی
۴۸۰	التفات و دیگرگونی سخن
۴۸۴	تعبیر «رِیحٌ عَاصِیْفٌ»
۴۸۴	آیین حنیف (حق‌گرا) ابراهیم
۴۸۸	«تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ فَلَا تَعْتَدُوهَا»
۴۸۹	«أَتَيْنَا أَهْلَ قَرْيَةٍ اسْتَطْعَمَا أَهْلَهَا»
۴۹۰	همسانی بیع و ربا

۴۹۰	«مَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا كَمَثَلِ الَّذِي يَنْعُقُ»
۴۹۲	زبان عربی روشن
۴۹۴	ناهم خوانی ضمیر و مرجع
۴۹۸	غلبه دادن عاقلان در ادب عربی
۴۹۹	استعاره تحیلی
۵۰۳	تثنيه به جای جمع
۵۰۴	اطلاق جمع بر تثنيه و بیشتر
۵۱۰	جمع نانبه برای جمع غیر عاقل
۵۱۲	کاربرد «ما»ی موصول برای عاقلان
۵۱۸	مخالفت ضمیر با مابعد
۵۲۲	اسم‌هایی که معرفه و جمع آنها یکسان است
۵۲۵	فصل پنجم: قصه‌های قرآنی
۵۲۸	شیوه داستان‌سرایی در قرآن
۵۲۹	ویژگی‌های قصص قرآنی
۵۳۰	۱. واقع‌گرایی
۵۳۱	۲. حقیقت‌گویی
۵۳۲	۳. پرورش صفات والای انسانی
۵۳۳	۴. حکمت آموزی
۵۳۴	اهداف داستان در قرآن
۵۳۴	۱. اثبات نبوت
۵۳۶	۲. یک‌پارچگی ادیان آسمانی
۵۳۷	۳. ترسیم ریشه تاریخی اسلام
۵۳۸	۴. همسانی سیره پیامبران و واکنش امت‌ها
۵۳۹	۵. امیدآفرینی در دل پیامبر(ص) و مؤمنان
۵۴۰	۶. بازگویی الطاف حق بر پیامبران
۵۴۱	حکمت تکرار در قصه‌های قرآن

۵۴۳	آزادی هنری در داستان سرایی قرآن
۵۴۳	۱. نادیده انگاشتن عناصر تاریخی
۵۴۳	۲. گزینش حادثه‌ها
۵۴۳	۳. آزادی در چینش صحنه‌ها
۵۴۵	۴. نگرستن از زاویه‌های گوناگون به یک حادثه
۵۴۶	۵. گزارش‌گری و تصویرگری‌های گوناگون از یک صحنه
۵۴۹	ترسیم حقایق در قالب داستان
۵۵۱	داستان‌های قرآن، رویدادهایی واقعی
۵۵۲	دگراندیش‌های نو بسا
۵۶۰	نکته
۵۶۲	بررسی قصصی که حکایت آن اکار می‌شود
۵۶۵	سرگذشت پسران آدم
۵۶۸	داستان طوفان و کشتی
۵۶۸	سرگذشت عاد و ثمود و قوم هود
۵۷۳	ناقه صالح
۵۷۵	سرگذشت سدوم
۵۷۷	اصحاب کهف و رقیم
۵۷۹	اصحاب کهف
۵۸۰	۱. مکان حادثه اصحاب کهف
۵۸۲	۲. زمان حادثه اصحاب کهف
۵۸۵	ذوالقرنین
۵۹۴	به سوی غروبگاه خورشید
۵۹۷	غروب خورشید در چشمه‌ای گل‌گون
۶۰۰	به سوی مطلع شمس
۶۰۴	به سوی منطقه سد
۶۰۷	یاجوج و ماجوج
۶۱۵	یاجوج و ماجوج در نگاه تاریخ
۶۱۷	مکان سد ذوالقرنین

۶۱۸	تمدن بشر در روزگار ذوالقرنین
۶۲۲	۱. نیروی انسانی
۶۲۳	۲. آهن
۶۲۴	۳. مواد سوختی
۶۲۴	۴. مس
۶۲۵	۵. حیوانات باربر
۶۲۵	۶. تدارکات
۶۲۷	سد تاریخی کورش (ذوالقرنین)
۶۳۰	اثو شیردان و ساخت دیوار «در بند»
۶۳۱	دیوار «در بند»
۶۳۴	تردیدهایی درباره کورش بودن ذوالقرنین
۶۳۷	ذوالقرنین در روایات
۶۳۹	ابهام زدایی از شخصیت کورش
۶۳۹	کورش همان بنده نیک خدا
۶۴۴	اعلامیه حقوق بشر کورش
۶۴۶	اعلامیه کورش برای پایان اسارت یهود و بنای معبد مقدس
۶۴۶	مذهب کورش و شواهدی بر ایمان او
۶۴۹	نکته
۶۵۱	دلیل عدم ثبت تاریخی سد به نام کورش
۶۵۳	سد بزرگ مأرب
۶۵۹	ویژگی های سد مأرب و سازنده آن
۶۶۵	دیوار بزرگ چین
۶۷۰	نگاهی گذرا به اسکندر مقدونی
۶۷۶	نشانه های تئ گانه برای فرعون و مردمش
۶۸۰	نگاهی گذرا به زندگی بنی اسرائیل در مصر
۶۸۷	فهرست آیات
۷۱۴	فهرست منابع

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله وسلام على عباده الذين اصطفى محمد وآله الطاهرين

﴿ذَلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ﴾

خدای سبحان در قرآن کریم وعده داده است که قرآن همواره استوار و پابرجا، به دور از گزند هر نادرستی و کژی خواهد ماند. وعده راستی! ﴿وَإِنَّهُ لَكِتَابٌ عَزِيزٌ، لَا يَأْتِيهِ الْبَاطِلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ تَنْزِيلٌ مِنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ﴾؛ نه از پیش روی و نه از پشت سرش، باطل به سویش نمی آید و حق [نامه ای است از حکیمی ستوده] صفات.

قرآن از نخستین روز، همواره مورد توجه ویژه اندیشمندان و دانشمندان دارای خرد برتر و جان پاک در سراسر آفاق بوده است؛ چنانکه عرصه نابخردی صاحبان عقده های پست و جان های پلید نیز بوده و هست؛ آنان که تندیس نورانی قرآن را خوش ندیده اند و همواره در تلاش پیگیر بوده اند تا از جایگاه بلندش به زیر کشند یا در استواری بنیادین آن شکست آورند، اما هیئات؛ ﴿وَيَأْتِي اللَّهُ إِلَّا أَنْ يُتِمَّ تَوْرَهُ وَلَوْ كَرِهَ

الْكَافِرُونَ»^۱؛ ولی خداوند نمی‌گذارد؛ تا نور خود را کامل کند؛ هرچند کافران را خوش نیاید.

در این راستا، برخی باتلاش‌های بیهوده خود چونان ره گم‌کردگان سرگردان، شبهاتی بر روی هم انباشته‌اند؛ بسان تاریکی در تاریکی! «وَمَنْ لَمْ يَجْعَلِ اللَّهُ لَهُ نُورًا فَمَا لَهُ مِنْ نُورٍ»^۲.

شبهاتی که از گذشته تا امروز، بر گرد قرآن فراهم آمده، چندگونه است:

۱. برخی در این واقعیت تشکیک کرده‌اند که قرآن وحی مستقیم است و این‌که پیامبر گرامی اسلام از ملکوت اعلی دریافت کرده است؛ با این دعوی که امکان چنین چیزی نیست. سنن نبوی میان جهان قدسی والا با جهان پست مادی وجود ندارد. این شبهه را در جای خود پاسخ می‌دهیم که اگر انسان به اقتضای جنبه روحانی خود - که حقیقت ذاتی او همین است - به مرتبه مال رسیده و روح او استعداد لازم را یافته باشد می‌تواند با جهان ملکوت مرتبط گردد^۳.

برخی پنداشته‌اند که قرآن مطالب پراکنده‌ای است که پیامبر اسلام از زبان مردانی از اهل کتاب برگرفته؛ چرا که در سفرها و کوچ‌های خود به شهرها و سرزمین‌های گوناگون، با پیروان ادیان آن روز جزیره العرب دیدارها و برخوردهایی داشته است. در مکه و حجاز نیز با مسیحیان و یهودیان ساکن آن جا ارتباط داشت. «وَقَالُوا أَأَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ اكْتَتَبَهَا فَهِيَ تُمْلَى عَلَيْهِ بُكْرَةً وَأَصِيلًا»^۴.

و افزون بر اینها، از سویدای آگاهی خود نیز - که با چاشنی تعلیمات محیط جامعه آن روز همراه بود - الهام می‌گرفت. او در خلوت‌هایش در غار حرا، از ندای درون خویش چیزهایی می‌شنید و از آن میان، بهترین را گل چین می‌کرد تا با نام وحی الهی و

۲. نور (۲۴) ۴۰.

۱. توبه (۹) ۳۲.

۴. فرقان، ۵.

۳. بنگرید به: التمهید فی علوم القرآن، ج ۱.

به نام قرآن نازل شده، بر دیگران عرضه کند.

آری، این چنین بی هیچ دلیل و برهان، درباره وی گمان برده‌اند که در این زمینه، به تفصیل سخن خواهیم گفت.

۲. برخی دیگر قرآن را متأثر از محیط و فرهنگ جاهلی حکم فرما بر آن زمان پنداشته‌اند؛ به گمان آن که در قرآن، بسیاری از رسوم و عادت‌های منسوخ که آن روز در میان عرب و آنکه بشریت معمول بود، دیده می‌شود، پس قرآن در بسیاری از برنامه‌ها و آموزه‌های خود، آن رسوم جاهلی را کنش‌مندانه پذیرفته است؛ رسومی که گاه، خشن و غیر انسانی و گاه نابخردانه و ناسازگار با خرد متعالی کاروان پیش‌رو بشری می‌نماید. در این میان برخی از فواید جنایی و جزایی اسلام را نیز دلیل بر این خیال‌پردازی‌ها گرفته‌اند.

۳. گروهی نیز برخی از آیات قرآن را تقلید از آیین‌های پنداشته‌اند؛ که اگر از نزد خدا بود چنین چیزی در قرآن دیده نمی‌شد. اینان با استدلال خود بدین نتیجه رسیده‌اند، اما دقیق نستجیده‌اند.

۴. برخی نیز به خیال خام خود، اشتباه‌های تاریخی ادبی و علمی را در قرآن محتمل دانسته‌اند.

۵. گروهی نیز احتمال تحریف در متن قرآن را داده‌اند؛ که حقیقت و اعتبار آن را زیر سؤال می‌برد و استناد بدان را ناممکن می‌سازد؛ البته تنها از نظر این ظاهرگرایان نقل‌گرا و عقل‌گریز.

این شبهات و دیگر وسوسه‌های شیطانی است که پیرامون این کتاب استوار الهی بافته‌اند؛ کتابی که ﴿لَا يَأْتِيهِ الْبَاطِلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ تَنْزِيلٌ مِنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ﴾^۱. ما از دیر زمان، در صدد گردآوری این شبهات برآمده‌ایم تا به یاری خداوند خرمین

آن را چونان خاکستری بر باد دهیم: ﴿مَا تَذَرُ مِنْ شَيْءٍ أَتَتْ عَلَيْهِ إِلَّا جَعَلَتْهُ كَالْزَّرِمِيمِ﴾^۱.
این را نیز توفیق او می دانیم و او را بدان سپاس می گزاریم.
اینک به ترتیب، پیرامون مسائل پنج گانه به سخن می نشینیم.

www.ketab.ir